

Op zoek naar de Halsbandfrankolijn....

Verslag van een vogelreis op Cyprus van 8 t/m 16 april 1994

Wouter van Kempen

Deze reis was georganiseerd door Wolftrail in samenwerking met het blad Het Vogeljaar. De groep bestond uit 8 deelnemers. Onze reisleider was Jaap Taapken, hoofdredacteur van Het Vogeljaar en een zeer ervaren vogelkenner. Hij heeft aan de basis gestaan van het ringonderzoek in Nederland. Leuk voor mij was dat hij onder andere de Elseviërs Vogelgids vertaald heeft. Deze gids gebruik ik namelijk al jaren en kwam nu op Cyprus ook goed van pas.

Dan was er onze Cypriotische gids: Christakis Charalambides, een zeer gedreven vogelaar, die echt alles weet van de vogels die ooit op Cyprus zijn waargenomen en dat betreft 339 soorten, de meeste trekvogels. Christakis had een week vrij genomen om ons in een busje naar de plaatsen te brengen waar de grootste kans was op goede waarnemingen. Ook hij doet veel ringonderzoek en is zeer actief op het gebied van de vogelbescherming op Cyprus. Dit is hard nodig want zoals bekend wordt er in de zuidelijke landen erg veel op vogels geschoten; ook wordt er veel gevangen met netten en lijmstokken. Er zijn op Cyprus meer dan 40000 schutters met vergunning. Naar schatting werden er tot voor kort, alleen al op Cyprus, zo'n 8 miljoen vogels per jaar gedood! Door de protesten van de Ornithological Society of Cyprus, maar ook door de protesten van Jaap Taapken en vele lezers van Het Vogeljaar alsmede van vele andere, vaak Britse, vogelaars en gezamenlijke reisbureaus is daar nu sinds 1993 een duidelijke jachtwet. Hierdoor worden vele vogels nu met rust gelaten. Volgens informatie van Christakis worden nu nog de volgende soorten geschoten: in november en december vooral Kwartel, Houtsnip, Houtduif en de inheemse vogels Halsbandfrankolijn (ongeveer 5000 per jaar) en Aziatische Steenpatrijs. Deze laatste wordt nu ook in farms gefokt en voor de jacht uitgezet (vergelijkbaar met vroeger de Fazant in Nederland). Per jaar zouden hiervan zo'n 200000 geschoten worden. Verder mag in dit seizoen op de Haas gejaagd worden. In januari en februari worden vooral Zanglijster (drie miljoen!), Merel (200000) en verder Koperwiek en Spreeuw geschoten en in september wordt vooral op Houtduif, Tortelduif, Rotsduif en Bijeneter (zo'n 10000 per jaar) gejaagd. Deze laatste soort wordt als concurrent gezien van de vele bijenhouders op het eiland.

Met behulp van lijfstokken wordt al sinds mensenheugenis gevangen. Vooral Spaanse Mus en Zwartkop zijn hier het slachtoffer van. Hoewel deze vangmethode nu wel verboden is, wordt er nauwelijks tegen opgetreden. De vogeltjes worden als lekkernij verkocht ("op zuur"). Vooral Frankrijk is een goede afnemer.

Enige reden voor optimisme is er wel. In 1993, toen Jaap dezelfde reis maakte in dezelfde tijd, werd er nog overal geschoten. Nu hebben we geen enkele jager gezien. Er zijn wel hoge boetes. Bij een eerste overtreding bijna f 1200,- en bij een tweede f 1200,- plus 2 maanden gevangenis.

Iets over Cyprus zelf

Cyprus is een groot eiland met een maximale oost-west lengte van 226 km en een maximale noord-zuid breedte van 96 km. Een stukje Europa, gelegen in het uiterst zuidoostelijke deel van de Middellandse Zee. In 1974 is na een korte oorlog het eiland opgedeeld. Het noordelijk deel is Turks, het zuidelijk deel Grieks. De grens loopt dwars door de hoofdstad Nicosia en wordt bewaakt door een internationale troepenmacht van de VN. Het is een beetje vergeten door de buitenwereld, maar de politieke kwestie is absoluut niet opgelost. De Verenigde Staten hebben belangrijke militaire bases in het Turkse deel. Zij hebben er belang bij dat het zo blijft. Overigens is het noordelijk deel niet goed toegankelijk voor toeristen. Het is duidelijk achtergebleven in vergelijking met het welvarende zuidelijk deel, waar de toeristenindustrie een enorme bloei kent. Voor de vogelstudie zijn met de opdeling waardevolle gebieden verloren gegaan. Vooral de noordoostelijke punt, Cape Apostolos Andreas, was vroeger beroemd om de vele bijzondere waarnemingen.

Cyprus is voor een groot deel in cultuur gebracht; men ziet er vele boomgaarden met olijven, sinaasappels, grapefruits, citroenen en bananen. Er zijn daardoor veel verschillende landschappen. In het westen ligt het Troödosgebergte, tot ruim 1900 meter hoog. Aan de zuidoostkant ligt Mesoria en de centrale vlakte. Aan de noordwestkust ligt het schiereiland Akamas, een groot nog onbedorven natuurgebied. Zoals overal in de warmere streken is er altijd strijd om zoet water te krijgen: er zijn zo'n 20 stuwmeren aangelegd. Slechts enkele daarvan zijn interessant voor vogels. Belangrijk nadeel van deze dammen is dat de rivierloop stroomafwaarts verdroogd. De grote, recente Kourisdam bedreigt op die manier het voortbestaan van een van de belangrijkste wetlands op Cyprus, de Phassouri- & Akrotiri-rietvelden.

De lentetrek

De belangrijkste trekbeweging in de lente is de trek vanuit de overwinteringsgebieden in het zuiden (Afrika, Midden-Oosten) naar de broedgebieden in Europa. Deze vogels trekken vooral naar Scandinavië, Midden- en Oost-Europa en naar West-Rusland. De kleinere zangvogeltjes trekken ook door naar Noordwest-Europa (met name Braamsluiper, Bosrietzanger en Grauwe Klauwier; iets later nog de Wielewaal).

Een tweede, minder omvangrijke, trekrichting is vanuit het westen oostwaarts gericht: dit betreft vooral water- en waadvogels, onderweg naar Iran en het gebied rond de Kaspische Zee. Interessant zijn de grote troepen Spaanse Mussen, die men kan zien. Dit zijn trekkers van het Iberisch Schiereiland op weg naar Turkije.

Endemische vogelsoorten

Als enige eiland in de Middellandse Zee heeft Cyprus twee endemische vogelsoorten: de Cyprustapuit *Oenanthe cypriaca* en de Cyprusgrasmus *Sylvia melanothorax*, die beide over het hele eiland voorkomen. Daarnaast zijn er nog vijf algemeen erkende endemische ondersoorten:

- Cypruskruisbek: bij deze soort treft men zelden rode mannetjes en de vrouwtjes hebben een grijze kruin.
- Cyprus Vlaamse Gaai: is donkerder en kleiner dan de Westeuropese vorm. Ze hebben een kleinere snavel en een rood in plaats van wit voorhoofd.
- Cyprusdwergooruil: donkerder en grijzer en met duidelijker witte vlekken op de rug dan de nominaatvorm.
- Cyprus Zwarte Mees: deze is in vergelijking met onze soort bruin op de mantel en roodbruin op de flanken. De zang is afwijkend.
- Cyprusboomkruiper: iets grijzer aan de bovenzijde, iets witter aan de onderzijde en wat grijzer op de flanken. De zang is ook veel korter en simpeler.

Dan zijn er nog ondersoorten beschreven van vogelsoorten, die een wat ruimer verspreidingsgebied in de oostmediterrane regio hebben. Dit geldt voor de Winterkoning (langere snavel en meer dwarse streping op de borst) en de Koolmees (minder kleurrijk en wat wittiger in plaats van geel op de onderzijde); daarnaast is de Aziatische Steenpatrijs op Cyprus iets groter en valer dan de nominaat-vorm, en zijn er op Cyprus van de Kauw zowel exemplaren zonder grijze nek als exemplaren waar die nek juist meer witachtig is.

Onze eigen waarnemingen

Het vliegtuig landde op Larnaca Airport. Vanuit de lucht zijn de zoutmeren al goed te zien. Hier zijn altijd Flamingo's te vinden. In de winter zijn er echter veel meer; een groot deel van de populatie uit de Camargue is dan hier te vinden. Christakis controleert dan ook de ringen. Op die zoutmeren hebben we natuurlijk ook veel steltlopers gezien, met name honderden Kemphanen; verder prachtige Steltkluten en diverse soorten strandloperjes en plevieren en Grutto's, Tureluurs, Groenpootruiters, Witgatjes, Oeverlopers en Steenlopers.

De eerste dag reden we door naar Limassol. Ten zuiden hiervan ligt weer een groot zoutmeer (Akrotiri) en vooral de Phassouri-rietvelden (zie boven). Het viel onze gidsen wat tegen: het was nu veel minder nat dan vorig jaar. Hierdoor waren er natuurlijk ook minder watervogels. Toch hadden we Blauwe Reiger (op Cyprus weinig gezien), Bruine Kiekendief, Waterral, overvliegende Kraanvogels, Boerenzwaluw en Roodstuitzwaluw. Intussen onderweg op verschillende plaatsen altijd de Cyprustapuit en Cyprusgrasmus, maar ook de Tapuit en Blonde Tapuit. Verder zagen we overal de Kuifleeuwerik, Groenling, Putter en Kneu. Wat moeilijker te zien, maar goed te horen waren Hop, Cetti's Zanger, Waaiersaarrietzanger, Brilgrasmus, Kwartel en niet te vergeten het prachtige geluid van de Halsbandfrankolijn. In de loop van de week zouden we er nog veel horen en zien, evenals de Aziatische Steenpatrijs. Deze eerste dag eindigden we in het Jubilee-hotel, dicht onder de hoogste top van het Troodosgebergte. Onder de brede dakranden zaten tientallen nesten van Huiszwaluwen. Er werd druk gewerkt aan de opbouw of het herstel van de kommetjes en dat terwijl er nog hopen sneeuw lagen! 's Nachts hoorden we in ieder geval de Dwergooruil en volgens sommigen ook de Ransuil.

De volgende dag zijn we even op het hoogste punt van het eiland geweest. Van hieruit heb je een goed overzicht, Turkije kan je zo zien liggen. In de bossen zijn we op zoek geweest naar Kruisbekken. Christakis wist een mooi plekje, bij een lekkende watertank en inderdaad hebben we de Kruisbek daar goed kunnen zien. Verder ontwaarden we tussen vele Gierzwaluwen ook een paar Vale Gierzwaluwen. Verder natuurlijk Zwarte Mees, Koolmees en Boomkruiper. Maar ook werd de Europese Kanarie gezien en heel mooi de Maskerklauwier. We zijn toen nog even gaan kijken bij de eerder genoemde rietvelden en zagen nu toch Ralreigers, Kleine Zilverreigers, Blauwe Reiger en Purperreigers. Bij een klein meertje (Bishop's Pool) wekten we 9 Kwakken, die in een boom zaten te dutten. Ze cirkelden wel 5 minuten boven onze hoofden. Verder zag je daar enkele eenden maar wij werden daar niet opgewonden van.

De dag erna trokken we dwars door een woest, bergachtig landschap naar Paphos. Onderweg vele geiten en schapen, maar ook onze eerste Kuifkoekoek! Hij is groter dan de gewone Koekoek, vrijwel altijd in de buurt van Eksters en vaak ruzieënd. De Ekster heeft de twijfelachtige eer als waardvogel te mogen optreden. De Kuifkoekoek blijft tot ongeveer 20 april op Cyprus en weet zich dan verzekerd van het nodige nageslacht. De gewone Koekoek was ook vaak in de buurt (soms in dezelfde boom). Andere leuke waarnemingen van die dag: Bergfluit, Vale Spotvogel en Roodkopklauwier.

Hoog in de lucht cirkelde een Vale Gier; later zouden we deze nog van dichtbij zien. We eindigden de dag in het plaatsje Drouseia in het natuurgebied Akamas. Dit is het punt van Cyprus, waar de vogels zich verzamelen voor de oversteek naar het vasteland. Het is een beetje te vergelijken met de noordkant van Texel. In de trektijd kan men hier iedere dag weer nieuwe soorten aantreffen. Op de eerste dag dat we hier waren, zagen we zeer veel Zwartkoppen; verder veel Groenlingen, Putters en Kneuen. Opvallend is dat deze soorten op de trek weinig geluid maken. Gelukkig waren ze erg goed te zien, vooral bij de ondiepe waterplasjes. De volgende dag zagen we in hetzelfde gebied veel meer Braamsluipers en op de derde dag ook Ortolaan en Bruinkeelortolaan. Verder Gekraagde Roodstaart, Boompieper en de drie soorten Tapuiten. Cetti's Zanger hoor je overal, naast Waaiersaartrietzanger, Grasmus, Tuinfluit, Tjiftjaf, Koolmees, Geelgors en Grauwe Gors.

Er was veel discussie over de vraag of we nu te maken hadden met een Kleine Zwartkop of met de Sardijnse Grasmus (Sardinian Warbler). Beiden hebben een rood oog en een rode oogring. Later kwamen we tot de conclusie dat het om één soort ging, die twee namen heeft (Kleine Zwartkop = Sardinian Warbler red.). Over de Zwartkopgors had onze gids Christakis nog een aardig verhaal: het mannetje komt ca. 20 april naar Cyprus en zoekt alvast een goed plekje voor een nest. Ongeveer 10 mei komt het vrouwtje aan en één week na aankomst zit zij al op de eieren. Dit betekent dat het vrouwtje in India is bevrucht en op Cyprus haar partner heeft teruggevonden!

Bij een tocht door woest landschap, eigenlijk op zoek naar de Blauwe Rotslijster, kwamen we wel een Steenuil tegen en de, voor Cyprus, veel zeldzamere Rode Rotslijster. Die dag hebben we ook nog uitgebreid gekeken naar de schitterende Halsbandfrankolijnen, die in een bepaald landschap, zo tegen 6 uur 's avonds uit de beschutting komen. Hun gekakel zal je niet gemakkelijk vergeten. Op de akkers ervoor vonden we door elkaar Witte en Gele Kwikstaarten evenals varianten hiervan uit Egypte, Rusland en de Balkan.

Op de zesde dag trokken we langs de zuidkust weer terug naar Larnaca. Bij die gelegenheid stopten we bij de Kensingtonkliffen. We hebben de Vale Gier zien broeden en langs zien vliegen met z'n spanwijdte van zo'n 2.50 meter! Eleonora's Valk was er nog niet, wel de Alpengierzwaluw. Onderaan de voet van de kliffen stonden Aalscholvers en Kleine Zilverreigers. Ook nog eens bij de beroemde rietvelden gestopt en dit keer was het helemaal raak: de Purperreiger was al gewoon, maar nu ook zeker vijf Ralreigers, verschillende Kleine Zilverreigers, maar vooral de Witstaartkievit *Chettusia leucura* en de Sporenkievit *Hoplopterus spinosus*. Zelfs onze gidsen hadden deze laatste soort nog nooit gezien !

Op onze laatste dag stonden de IJsvogel, de Griel en de Blauwe Rotslijster nog op ons verlanglijstje. De IJsvogel zagen we al vrij vlot aan het strand en later nog bij een zoutmeertje. Hier ook weer alle reeds genoemde steltlopers, maar bovendien Bontbekplevier, Goudplevier, Poelruiter en Bosruiter. We lunchten bij het mooiste stuwmeertje van Cyprus met veel oeverbegroeiing. Hier was de Griel vaker gezien. Dit keer hadden we pech. Geen Griel, maar wel Geoorde Fuut, Smient, Zomertaling, Meerkoet, Waterhoen, Grote Karekiet, Bruine Kiekendief en Waaiersaartrietzanger. Iets verderop de machtige Visarend. Omdat Christakis ons de Blauwe Rotslijster beloofd had, reden we nog door naar Cape Greko, de zuidoost punt van Cyprus. Maar ook hier was deze niet te zien, maar weer wel de Boomvalk.

Zo was iedere dag weer een verrassing. Totaal hebben wij in zes dagen 127 verschillende soorten gezien. Voor mij waren er vele nieuwe bij. Ik vond het een zeer geslaagde vakantie, mede dankzij de twee ervaren gidsen. Wolftrail organiseert deze reis ieder jaar. Ik kan het van harte aanbevelen.

Wouter van Kempen tel. 023 - 286211